

Litteratursociologi og kvantitative litteraturstudier

Den historiske roman i det moderne gennembrud som case

Sociologisk indrettede litteraturstudier har fået bedre vilkår med introduktionen af digitale korpora og metoder. Vi har fået bedre mulighed for at spore og visualisere de større linjer i litteraturens og bogmarkedets udvikling, og det giver, i forhold til studiet af enkelte værker, forfatterskaber eller grupperinger, et større og bredere funderet indblik i forholdet mellem høj- og lavkultur og mellem forfattere og læsere såvel som i litterære og kontekstuelle megatrends. Med udgangspunkt i et korpus bestående af de knap 900 danske og norske romaner, der blev udgivet i Danmark mellem 1870 og 1900, vil vi i denne artikel efterprøve og anskueliggøre nogle af disse perspektiver ved at kombinere en feltanalytisk tilgang med kvantitative analyser. Vores case er den historiske roman og dens status og udvikling i en periode, “det moderne gennembrud”, hvor den for en umiddelbar betragtning slet ikke hørte til.

“Mogens” og “Morskabslæsning”

I J.P. Jacobsens novelle “Mogens” (1872), det skønlitterære startskud til forfatter-skabet og det moderne gennembrud i det hele taget, udfoldes berømt nok i åbnings-afsnittet “den første naturalistiske Beskrivelse i dansk Literatur” (Brandes 1899, XXII) og en moderne naturvidenskabeligt anlagt psykologi, men det er værd at hæfte sig ved, at novellen samtidig tilbyder en profilering af det litterære smagssystem, som Jacobsen og gennembrudslitteraturen inter文enerede i.

Et centralt, men lidt overset sidetema i “Mogens” er læsning. Motivisk drejer novellen sig ofte om læselyst og bogpræferencer, og tematisk udfolder hovedkonflikterne sig gennem dette motiv. I novellens første del fx – i et møde mellem den fine Kamilla, datter af en justitsråd, og novellens hovedperson, det forældreløse naturbarn Mogens – *stages* således den sociale konflikt, der udgør afsnittets plot-motor,

som en hovedsageligt litterær konflikt, der tager udgangspunkt i læsevaner. Kamilla holder af “Digterværker [...] Oehlenschläger, Schiller og de Andre”. Mogens kan ikke lide “Vers” (Jacobsen, 110). Han nævner ingen forfatternavne, men fremhæver dels folkebøger, han (og man) ikke kender ophavet til: *Historien om Ridder Peder med Sølvnøglen og den skønne Magelone*, *Vigoleis med Guldhjulet* og *Skytten Bryde*, dels den slags litteratur “hvord er Indianere i” (Ibid., 110). Konflikten udspiller sig i en lille robåd og tager form af en række misforståelser: Kamilla *tror*, at Mogens er en fin herre, fordi han går i pænt tøj, men må ærgre sig, da hun finder ud af, at han har arvet tøjet fra sin afdøde far. Kamilla *tror*, at Mogens er en belæst student, fordi han ligger i skoven og læser, men skuffes fælt, da hun finder ud af, at det ikke er de *rigtige* bøger, han konsumerer.

Med litteratursociologiske udtryk drejer konflikten sig generelt om forskellen på fin- og populærlitteratur og specifikt om de litterære markører, der muliggør, at Kamilla og Mogens kan afkode hinandens kulturelle status: Kamilla holder af *kvalitetslitteratur*, højtestimerede og kanoniserede udgivelser fra en håndfuld oftest allerede kendte forfattere. Mogens læser hellere *populærlitteratur*, formelagtige, typiske og konventionelle fortællinger. Her i skikkelse af gamle folkebøger, eller med 1800-tallets udtryk “Morskabslæsning” (Nyerup, XI), og tidens eksotiserende romaner à la J.F. Coopers *Den sidste Mohikaner* (1826, da. 1827) henlagt til civilisationens grænseområder i revolutionstidens Amerika.

Hvis man følger temaet videre gennem novellen, der ofte opfattes som skåret over dannelsesromanens skabelon, altså *hjemme–ude–hjem* (Andersen), leder midterstykkets obligatoriske krise også til en læsekrise: Mogens “vilde læse og tog en Bog, han læste, men han anede ikke hvad” (Jacobsen, 136). Ligeså er litteraturkonsum afløst af natursansning og erotik i den afsluttende del: “det blev dog ikke til Noget med Læsningen” (130). Her forsøger den ukomplicerede Thora, som Mogens ender i lykkelig forening med, at besmykke havestuen i deres hjem med populærlitterære romantiske omskrivninger: folkeventyrets “Pandekagehus” og “Stortyrkens Pallads” fra et kulørt historisk romanunivers, men Mogens bryder hende af: “Hvorfor maa det ikke være, hvad det er?” (138). Dette udsagn udtrykker på én gang protagonistens nyerhvervede realistiske filosofi og forfatterens moderne realistiske æstetik, ifølge hvilken litteraturen nødvendigvis må beskæftige sig med den ydre virkelighed – det, vi sanser – som en realitet. Novellens hovedperson har flyttet sig, men først som sidst markerer Jacobsen et kulturelt svælg mellem gammelt og nyt.

Det moderne litterære felt omkring 1870

I – og med – “Mogens” har vi med andre ord, nemlig Bourdieus, centrale positioner i et tvedelt “litterært felt” splittet mellem en heteronom pol med den lavt ansete, masseproducerede og -konsumerede litteratur på den ene side og en autonom pol, hvor den velestimerede og puristiske litteratur hører til på den anden side (Bourdieu, 45-61). Marked over for kunst. Penge over for prestige. Hos Jacobsen repræsenterer gamle folkebøger og mere samtidige historiske romaner en heteronom “forkert” litteratur, mens en autonom position indtages af den kanoniserede romantiske digtning, der ikke identificeres ved titler, men ved forfatter-

navne. Udvider vi dette litterære metaperspektiv til også at omfatte “Mogens” selv, får vi ud over de grundlæggende socialt definerede positioner også illustreret en karakteristisk dynamik, der kendetegner feltet, hvor den herskende smag og æstetik bliver udfordret af et nyt bud på, hvad der kendetegner rigtig litteratur. Jacobsens debutnovelle distancerer sig ikke alene til markedslitteraturen, den gør også resolut op med den idealiserende romantiske æstetik. I modsætning til drømme på vers tilbyder den realiteter på prosa. Den er således en markant “positionering”, dvs. en handling eller ytring, der er specifik for feltet og defineres af sin forskel til andre af samme kategori (Sestoft 2006, 169).

Eksistensen af et moderne litterært felt i 1880’ernes Skandinavien er blevet lagt til grund i en svensk sammenhæng af David Gedin (med udgangspunkt i især August Strindberg) og i en norsk-dansk sammenhæng af Tore Rem (med fokus på Gyldendal-forfatteren Alexander Kielland). I Danmark omkring 1870 kan vi ane konturerne af et felt i tilblivelse, og de kan forstærkes ved at supplere Jacobsens novelle med kritikeren Georg Brandes’ samtidige intervention med indledningsforelæsningsrækken *Hovedstrømninger*. Den blev afholdt den 3. november 1871 og optrykt i *Emigrantlitteraturen*, der udkom den 8. februar 1872; “Mogens” var blevet optrykt ugen før i februar-marts-nummeret af *Nyt dansk Maaanedsskrift*. Forelæsningsrækken rummer samme grundlæggende sociologi som novellen, hvad angår litterære positioner og bagvedliggende magtlogik. Ned med en forældet (romantisk) litteratur, op med en ny (realistisk) litteratur! Vi ser her i udpræget grad litteraturen struktureret som “et system af forskelle” (Sestoft 2007, 165).

Når det er sagt, må det dog tilføjes – hvad Tore Rem har peget på i en norsk kontekst – at Bourdieus model ikke uden problemer kan overføres til nordiske 1800-talsforhold, da der i vores del af den europæiske periferi længe manglede en utvetydig, autonom avantgardeposition, idet de mest anerkendte digtere samtidig var de mest læste (Rem, 12). I Danmark omkring 1870 diskuterer Brandes, ligesom Jacobsen i øvrigt, således også først og fremmest med døde digterkoryfæer. Snart skulle der dog komme mere synkronitet – og færre stråmænd – ind i de litterære fejder mellem fx Brandes og Herman Bang om definitionsretten til begrebet ‘realisme’ eller mellem Brandes omkring 1880 og Johannes Jørgensen om symbolismen og fortolkningen af Nietzsches filosofi omkring 1890. En sådan generationsdynamik og den overordnede forestilling om den sociale verden, herunder litteraturen, som skueplads for en “progressiv differentieringsproces” (Bourdieu, 74) ligger implicit til grund for de fleste fremstillinger af dansk litteratur fra det moderne gennembrud og fremefter.¹

Feltanalyse og digitale metoder

De her skitserede æstetiske (og strategiske) positioner med deres divergerende opfattelser af, hvad der er ‘rigtig’ og ‘moderne’ litteratur, er alle orienteret omkring feltets autonome pol. De hører til det, Bourdieu benævner “den begrænsede produktions delfelt” (115-120). Men dette subfelt er på sin side kontrasteret og betinget af “masseproduktionens delfelt”, hvor den (mainstream)litteratur, der først og fremmest har publikums ønsker og producenternes profit for øje, hører til (125-131). Det er tydeligt, hvordan denne strukturerende modsætning til den “egentlige”

litteratur fungerer som en negativ identifikationsfaktor hos Jacobsen, men også hos Brandes. Sidstnævnte taler fx hånligt om “Døgnlitteratur” i indledningsforelæsningsen (Brandes 1872, 14). Den social- og boghistoriske baggrund for struktureringen af det litterære felt i Danmark svarer dermed, i mindre skala, grundlæggende til de franske forhold, der ligger til grund for Bourdieus historiske feltkoncept. Også i Danmark ser vi en generel vækst i kultur- og oplevelsesøkonomien og et større og mere differentieret læseudbud på bogmarkedet, båret oppe af flere og bedre læsere (se nærmere Hertel, 26-18; Bjerring-Hansen, 256-262).

Den populærlitteratur, der på 1800-tallets moderne bogmarked med Franco Morettis ord fra det klassiske essay om “The Slaughterhouse of Literature” udgjorde “the bulk of literary production” (Moretti 2000, 208) er dog temmelig underbelyst i en dansk sammenhæng.² En kvalitativ og kvantitativ forståelse af populærlitteraturen kaster ellers lys over både æstetiske og sociologiske aspekter ved den kanoniserede litteratur, men samtidig er der et principielt demokratisk argument for denne udvidelse af det historiografiske perspektiv: Læserne tages i højere grad med på råd i forhold til stofselektionen, når man som den engelske boghistoriker William St Clair stiller spørgsmålet: “But what was actually read?” (St Clair, 4).

Her kommer digitale metoder til systematisering, modellering og visualisering af data litteratursociologien til hjælp. I flere henseender er grundantagelserne mellem litteratursociologien og digitale litteraturstudier nemlig overlappende. For det første kan man fremhæve *objektivitet* som et ideal begge steder, idet bestræbelserne går på ikke alene at tilbyde fortolkninger og vurderinger, men også forklaringer. For det andet kan *kvantitativitet* og muligheden for at opskalere undersøgelsen af et forskningsspørgsmål med henblik på at finde generelle mønstre og udviklinger fremhæves som et fælles argument for de to forehavender. Objektivitet og kvantitativitet hænger nært sammen, for der kan ligge afgørende, men ofte uklare, men stærkt selektive og ekskluderende kriterier bag en traditionel analog stofselektion. I den forbindelse har den amerikanske litteraturhistoriker Andrew Piper provokerende, men ikke uprovokeret talt om “the black box of critical charisma” under den traditionelle litteraturhistorieskrivning (Piper, 10). Endelig kan man for det tredje pege på *åbningen af kanon* som en fælles ambition, idet den principielle “vurderingsdistance” til den empiriske genstand, som den svenske litteratursociolog Johan Svedjedal har fremhævet som et definerende træk ved feltet, ofte er en implikation af kvantitative digitale undersøgelser (Svedjedal, 82). Samme utilbøjelighed til en fetichering af det exceptionelle ligger til grund for mange digitalt-assisterede litteraturstudier.

Den historiske roman i 1800-tallet

I forlængelse af disse perspektiver vil vi med udgangspunkt i vores korpus af romaner fra 1870-1900 og tilhørende metadata nu undersøge *den historiske romans* tilstedeværelse i det moderne gennembrud. Den er nemlig en oplagt, og eksemplærisk, populærlitterær case. I “Mogens” bliver den historiske roman sammenstillet med den nedarvede folkelige “Morskabslæsning” som noget, der hører barndommen og en overstået barnlig tidsalder til. I Brandes’ indledningsforelæsning bliver

genren afsvoret og konstateret død. Den historiske roman, docerer Brandes her, er “en uheldig og nu opgiven Genre [...] som frembragt af en fuldblods Tory [her referer Brandes til den enormt populære forfatter Walter Scott] var udgaaet fra en Aandstilstand, der havde alle sine Idealer i Fortiden ligesom vor” (Brandes 1872, 22). Et lignende aflivningsforsøg, apropos Morettis metafor om det litterære “slagtehus” knyttet til smagsdannelsen, optræder nogle år senere i *Hovedstrømningers* bind om *Naturalismen i England*. Her udråbes den historiske roman som:

“ i vore Dage paa sin Side forældet; man har over hele Europa indseet, at den historiske Roman med alle sine Fortrin var en Bastardart, snart saa belæst med historisk Materiel, at den poetiske Udvikling staaer stille, snart saa fri i sin Omdigtning af Historien, at de reelle og de tildigtede Elementer i Forening frembringe en høist uharmonisk Concert. (Brandes 1875, 192)

Som sådan kan den historiske roman altså forstås som en god “måleenhed” for forholdet mellem læsernes ønsker og forfatterens forestillinger, fordi den udgør kamppladsen for nogle af de positioneringskampe, der finder sted i perioden. Forstået således er den historiske roman ikke bare en genre blandt mange andre. Den er også et prismatisk centrum for den redefinering af forholdet mellem den populære masselektur og den kvalitetsbevidste realistiske og naturalistiske litteratur, som udgjorde meget af det, vi traditionelt forstår som ‘det moderne gennembrud’. I det følgende vender vi os derfor ud mod en kortlægning af genrens popularitet, udbredelse og ry i perioden: Hvem er dette “Man”, der har “indseet” den historiske romans mange fejltrin, spørger vi nu: Er det kritikeren eller læserne? Og er Brandes’ talehandling konstativ (den historiske roman er død!) eller performativ (den historiske roman skal dø!)? Spørgsmålene er åbne, eftersom den historiske roman og litteratursociologiske problemstillinger næsten intet fylder i gennembruddets historiografi.

Den historiske roman var i store dele af det 19. århundrede den mest populære genre på det europæiske bogmarked. Fra omkring 1820 voksede genren støt, foranlediget på den ene side af den “Walter Scott-rus der gik over Europa” (Munch-Pedersen, 940), og på den anden side af epokens tiltagende nationalromantiske interesse for historien. Som påpeget af den tysk-ungarske litterat Georg Lukács, positivt indstillet over for Scotts republikanske tendenser, udøvede den historiske roman med sin kobling af fiktion og nationalhistorie en umådelig indflydelse på “hele Europas litteratur” (Lukács, 78). De kvantitative antagelser er blevet solidt underbygget i en engelsk sammenhæng. Således har William St Clair på baggrund af enumerative bibliografiske studier foreslået, at den litteraturhistoriske rubrik for 1820’erne, hvor Scotts *Waverley*-romaner herunder *Ivanhoe* blev produceret og konsumeret i millioner af eksemplarer, omdøbes fra “the age of Wordsworth” til “the age of Scott” (St Clair, 2-5). Ligesom Franco Moretti i et *la longue-durée*-perspektiv på epoken 1740-1840 har illustreret, hvordan den historiske roman i 1820’erne opnåede total hegemoni på bekostning af ældre genrer som den gotiske roman omkring 1800 og 1700-tallets brevroman (Moretti 2003, 72-79). Også i en dansk sammenhæng kan den almene antagelse, at genren “betog næsten alle i sin samtid” (Winge, 14), i nogen grad understøttes af bibliografiske facts. I en af Erland Munch-Petersens op-

tællinger af 1800-tallets “masselæste” oversættelsesromaner topper forfattere som Scott, J.F. Cooper, Alexandre Dumas og Edward George Bulwer-Lytton som forfattere med flest oversatte udgivelser på det danske bogmarked (Munch-Pedersen, 982-87).

Hvis vi vender blikket mod genrens sociale status, er det i en dansk sammenhæng oplagt at tage udgangspunkt i B.S. Ingemann, hvis romanforfatterskab udgjorde en tydelig pendant til Scotts med store oplag og adskillige nærmest simultane oversættelser.³ “Kjøbes til Laanebogsamlinger paa Landet, vil [den] finde flittige Læsere”, hedder det i det folkeoplysende *Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug og folkeoplysningens* tidsskrift *Dansk Folkeblad* (Bruhn og Ørom, 51). Sømænd læste Ingemann: I et brev til Ingemann skriver en Overlærer ved Søetatens Skoler, at Ingemanns romaner gør “særligt lykke” blandt søfolk, der “er færdige at slaaes” over de eksemplarer, der findes på de tilgængelige leje- og lånebiblioteker (Galster, 210). Men også i et af guldalderens kulturcentre, Sorø Akademi, hvor Ingemann var lærer, nød romanerne stor opmærksomhed, som Kjeld Galster har dokumenteret ved hjælp af biblioteksprotokoller 1828-1841: Når de studerende ikke lånte Ørstedes *Fysik* eller Saxos oversættelse af Snorre, var det særligt Ingemann og Scott, de gik efter (Galster, 208).

I de sidste årtier af 1800-tallet havde den historiske roman mistet noget af sin tværsociale appel. Nye, toneangivende kritiske røster nedvurderede genrens kulturelle værdi. Brandes’ synspunkt har vi allerede hørt. Af et causeri i arbejderbevægelsens relativt nytillkomne organ *Social-Demokraten* foranlediget af Ingemanns 100 års fødselsdag den 28. maj 1889 kan man fornemme, at den brandesianske holdning til historiske romaner var blevet intellektuel mainstream: “de imødekom den uvidende, arbejdsstrætte Mængdes Hang til at pirres, spændes, rives ud af Dagliglivets Kedsomhed”, hedder det (Galster, 214). Således lød dommen i hovedstaden. Hvorvidt datidsformen (“imødekom”) skyldes en faktisk eller en fingeret uvidenhed om, at Ingemanns romaner stadig blev læst og bemærket i stor stil andre steder, er ikke til at sige, men sådan forholdt det sig. I samme jubilæumsanledning hyldede de nye provinsblade som *Stubbekøbing Avis*, *Falsters Folkeblad*, *Jyllands-Posten* og *Aarhus Stiftstidende* Ingemann for hans folkelige popularitet og gennemslagskraft. *Skive Folkeblad* går endda så langt som til at kalde Ingemann for den vigtigste danske forfatter *overhovedet* og hans værker, “navnligt de Historiske Romaner”, for “Folkets Ejendom i en udstrækning som vel ingen andre Digtværker her i Landet. De har været, og ere endnu den Dag i Dag en kjær Læsning for Folk af alle Samfundsklasser, såvel Unge som Gamle”. At historiske romaner, herunder Ingemanns (og Scotts), blev læst i stor stil i provinsen, fremgår også af Ulrik Lehrmanns statistiske undersøgelser af bogbeholdninger i (de tendentielt borgerlige) læseforeninger og indkøbsprofiler i (de mere folkelige) lånebiblioteker på Fyn (Lehrmann, 103-128).

Trends

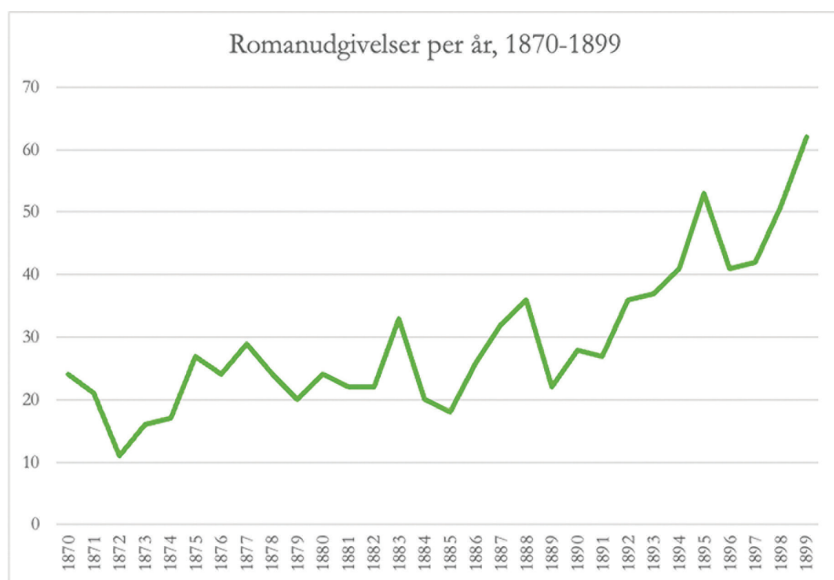
Vi står altså med en række divergerende synspunkter omkring den historiske romans popularitet og sociale profil i perioden foran os, hvis påstande om genrens sociale status, udbredelse og popularitet ikke helt kan vristes fri af de mere

eller mindre åbenlyse ideologiske hensyn, der ligger bag Brandes', *Social-Demokraten*s og provinspressens markeringer. Samtidig er de kvantitative analyser, vi har, knyttet til særlige dele af 1800-tallets populære bogmarked: oversættelseslitteratur hos Munch-Pedersen samt fynske leje- og lånebiblioteker hos Lehrmann.

Kortlægningen af den historiske roman i perioden og i videre forstand møbleringen af det litterære felt uden for "den begrænsede produktions delfelt" kan derfor oplagt suppleres med det digitale korpus af originale danske og norske originale romaner udgivet mellem 1870 og 1900, der knytter sig til projektet "Measuring Modernity".⁴ Datamaterialet består af to dele; et tekstarkiv bestående af 889 digitaliserede romaner samt tilhørende metadata med kontekstuel information om alt det, der ikke er i men *omkring* bøgerne: titler, undertitler, forfattere, forlag, side-tal m.v. Særligt metadataene, som forankrer romanerne socialt og kommercielt på 1800-tallets bogmarked, er i nærværende sammenhæng relevant.

Til at begynde med har vi kvantificeret to helt overordnede forhold: det generelle output af romaner i perioden og den historiske romans andel af dette output. Hvad vi har med at gøre her, er en slags overflyvning af det litterære landskab, hvor data supplerer enkelttekster og litterære begivenheder med en fornemmelse for, med Ted Underwoods metaforik, litteraturhistoriens "yderste horisonter" (Underwood, 1-7).

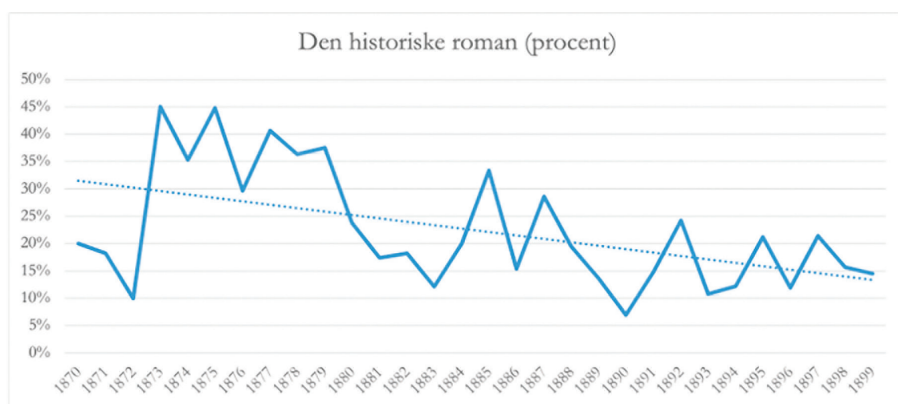
Den første trend er en generel stigning i antallet af udgivne romaner i perioden. Som nævnt i det litteratursociologiske rids over fremvæksten af det moderne litterære vokser bogmarkedet hen over disse godt 30 år gevaldigt. Der bliver simpelthen trykt (og derfor givetvis også passivt og aktivt konsumeret: solgt og læst) flere bøger: Som det fremgår af figur 1, stiger det årlige antal romanudgivelser fra omkring 20 i begyndelsen af 1870'erne til omkring 55 i slutningen af århundredet.

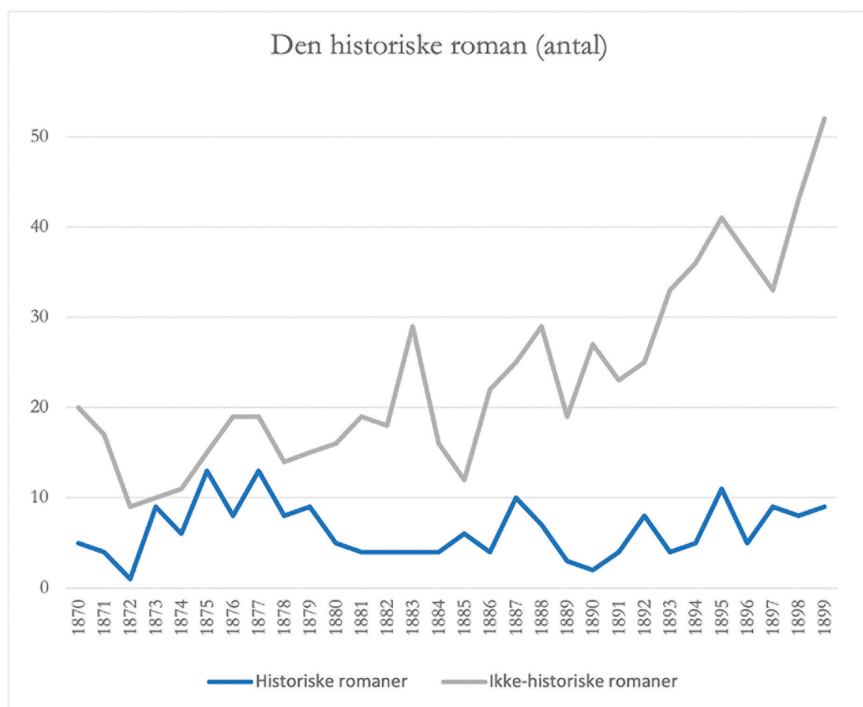
Figur 1: Nye dansk-norske romanudgivelser på det danske bogmarked, 1870-1899

Den anden trend, der tydeliggøres af screeninger af korpussets metadata, vedrører de historiske romaner. Her har vi optalt og kronologisk ordnet de romaner, der præsenterer sig selv som historiske romaner ved enten direkte at benævne det i deres titel (som det fx er tilfældet med pseudonymet Cajas *Dronning Caroline Mathilde af Danmark* fra 1889), deres undertitel (som det fx er tilfældet med den anonymt udgivne *Caroline. Bøhmens frygtelige Svøbe eller et Gammel Bjergslots Hemmelighed: Historisk-romantisk Fortælling*), eller som, selvom det ikke er synligt på titelbladet, afslører deres generiske tilhørsforhold inden for de få første par sider af romanen (som det fx er tilfældet med pseudonymet L.M.s *Indianerpigen fra Kap Breton*, der, selvom titelbladet ikke indikerer, at det skulle være en historisk roman, åbner med sætningen: “Det var i Aaret 1780”). I dette arbejde har det været slående, hvor mange af korpussets romaner der på denne måde aktivt skildrer deres generiske tilhørsforhold. Det skyldes nok især, som flere forskere har peget på, at den historiske roman, fordi dens fremmeste karakteristika er dens historiske setting, tydeligt ønsker at markere dette for sin læser – og derfor allerede på titelbladet eller førstesiderne “bekender kulør” (Winge, 31; Søndergaard, 405).

Sammenligner man disse med de romaner, der *ikke* åbenlyst er historiske, kan man se to tendenser: På den ene side falder mængden af nyudgivne historiske romaner *procentvist* en hel del i perioden, fra omkring 30 til lige under 20 procent. På den anden side falder det reelle tal, altså det faktiske antal af nyudgivne værker, slet ikke. Genren holder derimod stand hen over hele perioden med et gennemsnit på cirka syv nye udgivelser om året. Det procentvise *fald* skyldes altså alene den markante *stigning* i antallet af udgivne romaner i det hele taget. Se her figur 2 for det procentvise fald og figur 3 for de faktiske antal udgivelser.

Figur 2: Den historiske romans udbredelse (procent)

Figur 3: Den historiske romans udbredelse (antal)

Hvad vi har at gøre med her, lader til at være en udvikling, der på det store plan mimer de bevægelser for romanformens generiske udvikling, som Moretti har kortlagt i *Graph, Maps and Trees*. I Morettis verdenslitterære overblik opstår og afvikles nye romangenrer hen over århundrederne i bølgebevægelser, som “temporære strukturer” (Moretti 2003, 76). I takt med den ene genres afvikling udvikles en ny i en bevægelse, der er afledt af mere grundlæggende forandringer i den historiske kontekst: Som historien udvikler sig, populariseres de nye genrer, der mest præcist formår at indfange “de vigtigste aspekter af samtidens historiske virkelighed” (Moretti 2003, 77n8).

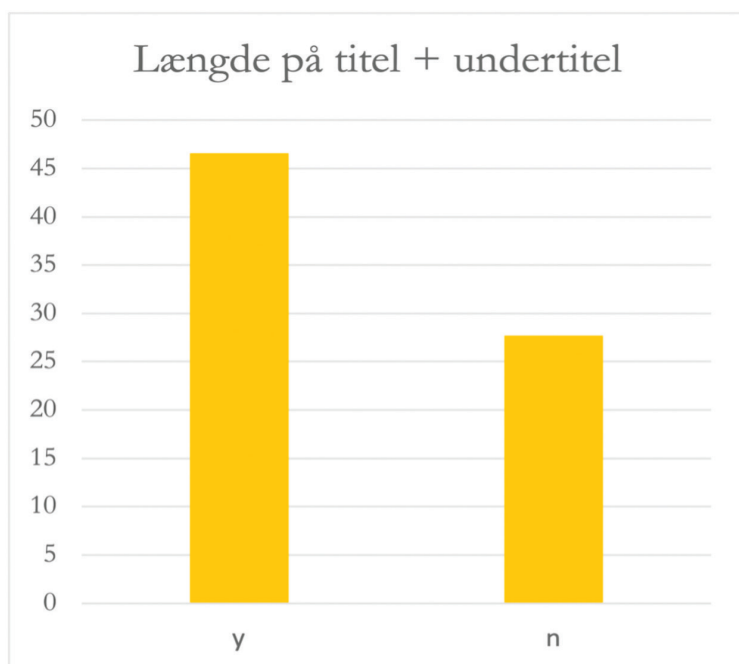
Et overordnet bud på en sådan fortolkning af de to store tendenser i vores korpus – som også til dels var Brandes’ opfattelse – kunne da være, at det er en sådan oscillerende bevægelse, der har været på spil: I takt med udviklingen af den nye sociale og historiske virkelighed, som indrammede det moderne liv i slutningen af det 19. århundrede, mistede den historiske roman evnen til at indfange det, der gjorde den så populær i begyndelsen af århundredet, og afløstes derfor af mere realistiske og naturalistiske genrer, i højere grad tunet ind på “tidsånden” og derfor mere præcist i stand til at indfange den nye “historiske kontekst” (Moretti 2003, 77n8).

Markedssignaler 1: Paratekst

Selvom en kvantitativ overflyvning kan siges at åbne effektivt op for et bredt perspektiv på en hel periodes litteratur, er den slags fjernlæsninger ofte blevet kritiseret for at mangle næranalytisk sensibilitet. Hvor man kan mene, at der i den forbindelse løbes åbne døre ind, kan man omvendt fra litteratursociologisk hold indvende, at

indlejringen i en social kontekst tit er fraværende, når et eller andet litterært *feature* anskues i en tidsserie (se diskussionen i Bjerring-Hansen og Wilkens). De enkelte datapunkter, teksterne, er løsrevet fra den sociale virkelighed og publikationssammenhæng, de indgik i. Paratekstbegrebet rummer mulighed for at undersøge både æstetiske og kommercielle signaler i teksterne (Genette). Og parateksten, fx bogtitler, lader sig kvantificere.

I essayet “Style Inc.” har Moretti vist, hvordan engelske romantitler blev kortere og kortere i perioden 1740-1850 (Moretti 2009, 183, figur 1). Undersøgelser foretaget på baggrund af svenske og finske bibliotekskataloger 1640-1900 viser en tilsvarende trend (Tolonen et al., figur 4). Udviklingen stemmer overens med den umiddelbare romanhistoriske intuition, man som moderne læser kan have, hvis man har læst den fulde titel på den første moderne engelske roman, Daniel Defoes *Robinson Crusoe* (1719), hvor den komplicerede fortællesituation etableres, og hele hovedhandlingen refereres på titelbladet. Moretti forklarer udviklingen imod kortere titler med et litteratursociologisk argument om bogmarkedets specialisering og forfinelse. Deskriptive titler gav efterhånden ikke mening i en tid, hvor litteraturanmeldelser og -kritik var blevet institutionaliseret. Her var det smartere at fange potentielle læsers opmærksomhed med korte og gådefulde titler. I forbindelse med vores genrescreening af de mange danske og norske romaner fra 1870-1900 stødte vi imidlertid på mange påfaldende lange titler i gruppen af historiske romaner. Derfor har vi kombineret to kvantitative læsninger af dels genreforhold og dels titellængde (forstået som titel plus eventuel undertitel), jf. figur 4:

Figur 4: Titellængde. Gennemsnitlig længde for historiske romaner (y) og ikke-historiske romaner (n) 1870-99

Diskrepansen er slående. De historiske romaners titler er gennemsnitligt på 47 tegn, mens samtidsromanernes er på 28. Moderniseringstesens om den litterære kultur og kommunikation kan givetvis overføres til dansk-norske forhold, men et genredifororienteret perspektiv synes samtidig at indikere eksistensen af en sejlivet populærlitteratur med tilhørende forfatterstrategier, forlagskneb og forbrugsmønstre, hvor den historiske roman spillede en vigtig rolle.

De to litterære kulturer kan anskueliggøres nærmere ved et kig på de bagvedliggende data. I figur 5 ses top 10-listen over de længste og korteste titler på markedet i perioden.

Titel	Undertitel	Længde	Historisk roman?
Capercapitainen	Englænderne i København 1801 og Københavns Bombardement 1807. En historisk Fortælling, grundet paa sande Begivenheder	120	+
Efter levende Model	Fortælling om, hvorledes og hvorfor Reinhold Gads Sommerroman blev helt omkalfatret under hans Ophold i Hylkedam	114	
Stokhusslaven Søren Vintyv	Forbryderens fjollede Datter. En paa virkelige Begivenheder grundet original romantisk Fortælling	111	
Guldsmedens Døttre	Kjærlighed til Døden, en Fortælling fra Pestens Tid 1711 og den store Ildebrand 1728 i København	99	+
Fra Rosenvænget til Amager	En Fortælling om, hvorledes Gamle og Unge pænt skulle forliges, især naar de bo i Hus sammen	99	

Titel	Undertitel	Længde	Historisk roman?
Sne		3	
Sol		3	
Stuk		4	
Tine		4	+
Sult		4	

Fig. 5. Top 5 over længste hhv. korteste romantitler 1870-1899.

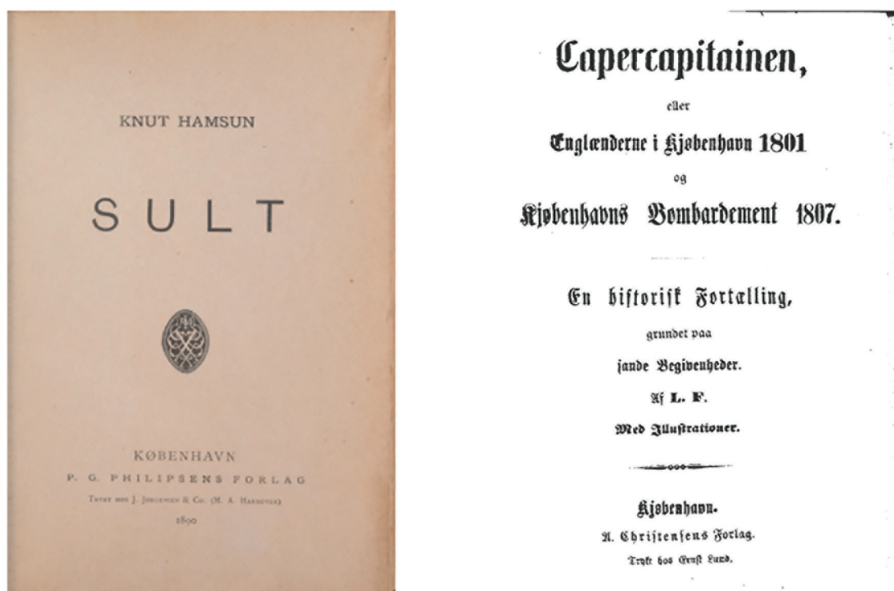
Den franske litteratursociolog Claude Duchet har beskrevet titlens funktion som "en kodet meddelelse i en markedssituation" (citeret efter Moretti 2009, 181). De lange dels indholdsoplysende, dels pirrende titler taler deres tydelige og konventionelle sprog til jævne læsere, som ikke har eller behøver andre holdepunkter. De korte titler derimod er karakteriseret ved, at de ikke kan afkodes umiddelbart. Ved hjælp af metaforik og metonymi eller som i tilfældet Knut Hamsun en ubestemmelig kombination af rå nøgternhed og symbolik (*Sult!*) signalerer titlerne originalitet og artistisk integritet. Men disse romaner er også kodede, blot til et andet marked, og deres læsere må enten støtte sig til den litterære kritik i dagblade og tidsskrifter eller lade sig vejlede af en anden paratekst, nemlig forfatternavnet. Karakteristisk nok

var forfatterne af de mest fyndige titler alle etablerede navne i det litterære miljø (Alexander Kielland med *Sne*, (1886), Viggo Stuckenborg med *Sol*, (1897), samt Bang med *Stuk*, (1885), og *Tine*, (1889)), bortset fra Hamsun, som fik sit litterære gennembrud med udgivelsen af *Sult* (1890). Det er kanon, eller kanon *in spe*! Lige så karakteristisk er tre ud af fem af de længste titler knyttet til forfattere, der gemmer sig bag anonymitet eller pseudonymitet.

Bangs *Tine* er kun tilsyneladende et brud på den sociale orden af det litterære udbud og smagssystemet. Der er for så vidt tale om en historisk roman, men anledningen var kritisk her i 25-året for nederlaget i 1864, hvor det Bang i *Stuk* kaldte for “Saarfeberen fra Dybbøl” (1887) stadig nagede, og perspektivet – med en provinssi, tilbageholdende tjenestepige som tragisk-heroisk hovedperson, decentraliseret fra slagmarken og den politiske debat – var både originalt og demonstrativt i sin underminering af den nationalromantiske historietænkning og den historiske romans tradition.

Markedssignaler 2: Materialitet

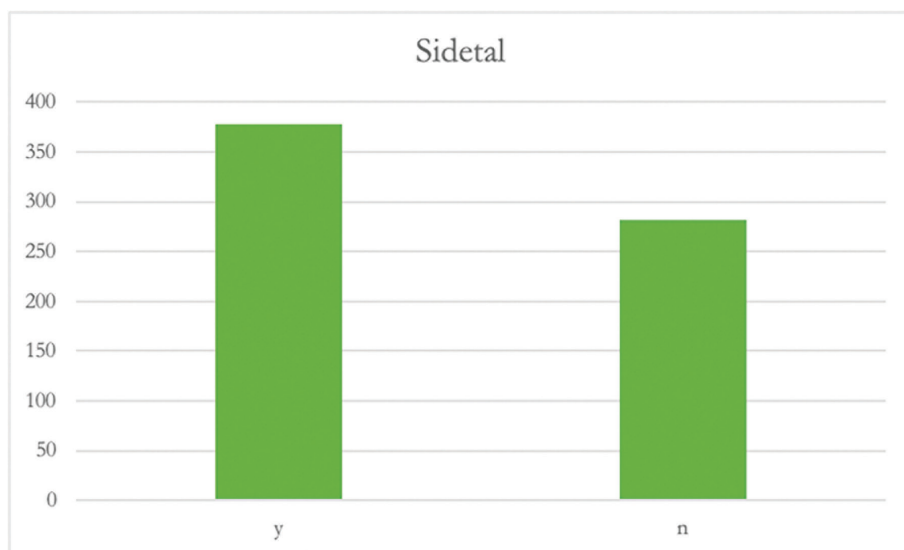
Titelbladene på 1800-talsromanerne rummer ud over titелеlementer, genreangivelser og forfatternavne yderligere paratekster, der signalerer teksternes sociale status (ikke mindst forlagsnavnet), men man behøver ikke engang at læse teksten på dem for at ane eksistensen af flere separate litterære kredsløb. Det er nok bare at kigge på dem. Sammenlign fx det grove, overlæssede udtryk domineret af en fed fraktur (gotisk skrift) i den historiske roman om *Capertainen* ... med den nærmest anæmiske, men effektive serifløse antikva (latinsk skrift) i *Sult*, jf. figur 6.

Figur 6: Titelblade. Knut Hamsun: *Sult* (1890) og Anonym: *Capercapitainen* ... [u.å. = 1871]

Med udgangspunkt i et udvidet tekstbegreb, der ikke alene involverer lingvistiske koder, men også det Jerome McGann har kaldt for “bibliografiske koder”: format, papir, typografi, illustrationer etc., har boghistorien knyttet materielle aspekter til tekstens betydningsdannelse (om boghistoriens tekstbegreb, jf. Bjerring-Hansen og Jelsbak, 28-33). Den engelske bibliograf D.F. McKenzie har ligeledes pointeret, hvordan tekstens ydre form har betydning for deres udbredelse og læsning: “Der skjuler sig forskellige læsere og forskellige publikummer i vores tekster, og sporene af deres mangfoldige tilstedeværelse er indskrevet på de mest materielle niveauer” (McKenzie, 119).

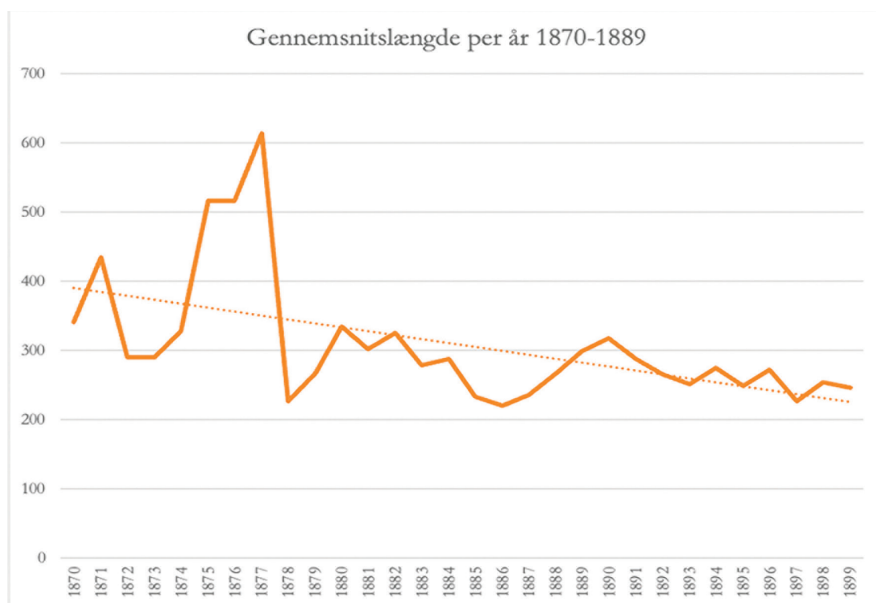
Hvis vi i forlængelse af en sådan “tekstens sociologi” (McKenzie) vender blikket mod romanen i 1800-tallets Danmark, er industrialiseringen af bogproduktionen og den generelle vækst på bogmarkedet afgørende forudsætninger for genrens opsving i Danmark, jf. figur 1, og det moderne gennembrud blev også et gennembrud for den originale dansk-norske romanproduktion. Romanen var – med et udtryk fra en bogtitel af den svenske litteratursociolog Gunnel Furuland – for længst blevet en “hverdagsvare” (Furuland). Det var simpelthen blevet nemmere og billigere at producere dem. Spørgsmålet er, hvad bogens industrialisering betød for romanen, og om man kan drage sociologiske implikationer af denne udvikling. Et håndgribeligt og oplagt sted at slå ned er omfang. Selve bøgernes længde udgør et materielt aspekt, der skifter signalværdi i forbindelse med, at materialeomkostninger (især papir) og trykkeomkostninger blev reduceret. Tidligere var store og omfangsrige bøger dyre, og sidetal ensbetydende med eksklusivitet, ligesom læsefærdighederne var mindre bredt funderet, men i slutningen af 1800-tallet var det ikke nødvendigvis sådan. Der var ikke et 1:1-forhold mellem sidetal og kulturel kapital (Bjerring-Hansen, 167).

Figur 7: Romanernes omfang. Gennemsnitligt sidetal for historiske romaner (y) og ikke-historiske (n)

I figur 7 har vi beregnet det gennemsnitlige omfang af alle historiske og ikke-historiske romaner. Afvigelsen er signifikant: De historiske romaner er næsten 100 sider længere end de øvrige romaner fra perioden (378 hhv. 282 sider). Når der nu ikke (længere) var materielle og økonomiske omstændigheder, der talte imod, at populærlitteratur godt kan være omfangsrig, kan man overveje årsagerne til, at de historiske romaner bredte sig mere ud. I første omgang kan man pege på et centralt aspekt i genrens æstetik, som Lukács har fremhævet, nemlig bestræbelsen mod totalitet: “den historiske roman præsenterer forfatteren for en særlig stærk fristelse til at prøve at producere en omfattende komplet helhed” (Lukács, 50), siges det. Lukács har først og fremmest den klassiske nationalromantiske tradition for øje, men den kvantitative læsning taler for, at hans synspunkt om genrens fristelser også gælder efterkommerne til Scott (og Ingemann).

Men hvorfor var de ikke-historiske romaner da kortere? Svaret på det spørgsmål kan man komme nærmere ved at plote romanernes omfang i en tidsserie.

Figur 8: Romanernes omfang. Gennemsnitligt sidetal over tid.

Figur 8 viser den gennemsnitlige længde af alle knap 900 romaner udregnet fra år til år. Bevægelsen er tydelig. Over den 30-årige periode bliver bøgernes gennemsnitlige sidetal næsten halveret (fra omkring 400 sider til godt 200 sider). Den stigende tendens til korthed kommer til udtryk i teksternes genrebetegnelser. Der ses generelt en tiltagende heterogenitet i genrebilledet, og nogle af de nye romantyper, der kom til, insisterer på det partikulære og øjeblikkelige fremfor det fuldstændige og fremadskridende, fx “Skizze”, “Billede”, “Stemning”, “Situation”. Mere bogstaveligt kommer tendensen til korthed til udtryk hos Henrik Pontoppidan, der fra 1885 og frem betegnede en række af sine bøger som “Smaa Romaner”. På tilsvarende vis er der en kvantitativ problemstilling knyttet til Bangs forfatterskab. *Ved Vejen* (1886)

udkom først optrykt i samlingen *Stille Existenser* under genrebetegnelsen “Livsbil- leder” og senere samme år som selvstændig publikation. Disse genreproblemstil- linger kan knyttes til mere overordnede litterære udviklinger i perioden 1870-1900, hvor indstiftelsen af realismen som æstetisk norm givetvis har været afgørende. I åbningsessayet fra *Realisme og Realister* (1879) forklarer Bang, hvorfor de nye realistiske forfattere i en moderne flimrende verden nødvendigvis måtte skuffe traditionelle forventninger om “absolut Enhed” i kompositionen (Bang, 23). Den partikularitet, der hermed indirekte bliver knæsat som æstetisk princip, står i klar modsætning til den ældre borgelige realismes idealer om at favne helheden. Samti- dig har den ny realisme (og dens varianter: naturalisme og impressionisme) ud over nogle særlige stilistiske træk en tendens til at fatte sig i relativ korthed, som et nyligt digitalt-assisteret studie af realismens gennembrud i perioden har vist (Bjerring- Hansen og Wilkens). Det krævede god tid og særlige anstrengelser at skrive og læse detaljemættet realistisk litteratur, og både for producenter og konsumenter var der tilsyneladende grænser for, hvor meget man kunne kapere. Resultatet var relativt korte tekster.

I et sociologisk perspektiv udgjorde både genre og omfang afgørende smagsdi- stinktioner. Det strategiske spillerum, som knyttede sig til dem, kan illustreres ved hjælp af Sophus Michaëlis’ roman *Æbelø* fra 1895. I sin første roman *Vanemennesker* (1892) havde forfatteren i halvfemsernes ånd nærmet sig en følsom, prosalyrisk stil på linje med generationsfæller, der på forskellig vis gjorde op med tidligere realisti- ske positioner og derved samtidig forsøgte at tiltvinge sig definitionsretten til, hvad god, moderne litteratur var. Med *Æbelø* foretager Michaëlis endnu et skridt væk fra det, der havde været den æstetiske norm i den autonome del af det litterære felt, idet han inspireret af tidens nyreligiøsitet og nyromantik henlægger handlingen til et kloster i middelalderen. Men med sin historiske roman distancerede Michaëlis sig ikke alene til andre finlitterære positioner i feltet, han lagde også afstand til den mere populære litteratur, herunder de traditionelle historiske romaner. Samme år som den korte (ca. 200 sider) og gådefuld betitlede roman udkom også Ingemann og Carit Etlars åndelige efterkommer H.F. Ewalds over 500 sider lange roman *Leo- nora Kristina. Billeder af en Kongedatters Liv*, men til et andet publikum. Den histori- ske roman levede stadig på tærsklen til det 20. århundrede, men eksemplet viser, at kvalitetslitteraturen og kvantitetslitteraturen fremstod tydeligt differentieret i det moderne gennembruds periode. Og tallene i de forskellige kvantitative læsninger ovenfor indikerer, at svælget mellem positionerne og deres respektive læsere aldrig havde været større.

Konklusioner

I denne artikel har vi med den historiske roman i slutningen af 1800-tallet som case undersøgt, hvordan digitalt-assisterede analyser af litterære (meta)data kan bidra- ge med ny litteratursociologisk viden – ved at udfylde videnshuller og kvantificere allerede etablerede antagelser. Hvad angår romanhistorien, viser det sig – som for- ventet – at det var samtidsromanen, der i højere og højere grad kom til at dominere udbuddet og efterspørgslen i det moderne gennembrud, men i modsætning til hvad

den gængse fortælling lader ane – idet den begynder og slutter med to på hver sin måde ironiske, historiske romaner: Jacobsens *Fru Marie Grubbe* (1876) og Johannes V. Jensens *Kongens Fald* (1900-1) – havde den historiske roman en stabil stilling på markedet. Herved spillede den gamle genre en konstitutiv rolle for fremkomsten af nye æstetiske positioner og autonomiforestillinger og dermed for udviklingen af et moderne litterært felt.

Imidlertid er den markedsorienterede litteratur ikke alene interessant som modpol til en “egentlig” litteratur. Fra et deskriptivt og socialt funderet perspektiv er det, der faktisk (også) blev læst vigtigt i sig selv. I den forbindelse har vi åbnet en flig til et større, i vidt omfang uudforsket populærlitterært landskab, som var i hastig og dynamisk udvikling parallelt med det moderne gennembrud (realisme, naturalisme, impressionisme etc.): Vi har spion-, politi-, kriminal-, krigsromaner m.m. Også i vores kvantificeringer titter anden populær litteratur frem. I analysen af titellængden var der på topscorerlisten blandt de historiske romaner en lang række (omfangsrige) “originale romantiske fortællinger”, typisk publiceret under ukendte pseudonymer: *Bjergmandens Ring*, *Klokken i Rosendalen*, *Olietrykmandens Bortførelsehistorie* etc. Bøger som disse viste sig at være samtidsromaner, hvor handlingen var henlagt til eksotiserede steder. Der var altså tilsyneladende to grundlæggende former for “eskapisme” på færde, én i tid og én i sted. Den sidste vil det kræve mere avancerede digitale metoder til geolokalisering og topografisk analyse at kortlægge.

I forlængelse heraf har det imidlertid været en metodologisk pointe i denne artikel, at man også ved hjælp af helt basale statistiske beregninger kan få social kontekst ind i litteraturhistorien. Som den amerikanske (data)litteraturhistoriker Matthew Jockers har påpeget, kan man med kontekstuel eller bibliografisk information fra metadata “høste nogle af litteraturhistoriens lavest hængende frugter” (Jockers, 35).

En vellykket høst kræver selvfølgelig, at man har et datasæt, som er nogenlunde velkurateret. Men det kræver også – som et afsluttende perspektiv – at man er bevidst om, *hvad* data består af, og dermed, hvilken historie man fortæller. MeMokorpusset, som vi har benyttet os af, består altså af de originale romaner af danske og norske forfattere udgivet i Danmark 1870-99, men der blev selvfølgelig produceret og konsumeret alt muligt andet: oversættelser, genoptryk og føljetoner, og i alle mulige sekvenser, fx inden for rammerne af læsekulturen knyttet til læseforeningerne og lejev bibliotekerne. Man kan hævde, at vi – ligesom de fleste andre projekter med kvantitative ambitioner – i højere grad tracker forfatteres end læseres gøren og laden (jf. diskussionen i Bode). Ud over at der er pragmatiske begrundelser for begrænsningerne i et korpus som vores (empiri tager tid!), kan man imidlertid betone det sociologiske potentiale, det rummer. Den sociale bredde i de 900 romaner, som vi fx arbejder med, er markant, i hvert fald sammenlignet med det empiriske grundlag i den traditionelle litteraturhistorieskrivning. Med andre ord: Hvis den svenske litteratursociolog Gunnar Hanssons gamle vision om en “læsernes litteraturhistorie” (Hansson, 29-44) skal realiseres, kan kvantitative digitale metoder – sammen med andre litteratursociologiske tilgange og forskellige former for kvalitative læserstudier – spille en afgørende rolle.

Noter

- 1 Således er litterære programskifter, hvor noget emfatisk nyt artikuleres, naturligt indarbejdet i historiografi og læseplaner knyttet til nyere skandinavisk litteratur, ofte som strukturerende elementer. Fra det moderne gennembrud kan ud over Brandes' 1871-forelæsning fx nævnes August Strindbergs "Förord" til *Fröken Julie* (1888), Knut Hamsuns "Fra det ubevidste sjæleliv" (1890) og Johannes Jørgensens essay om "Symbolisme" (1893).
- 2 Vigtige bidrag til kortlægning af 1800-tallets folkelige læsning er Erland Munch-Petersens disputats *Romanens århundrede. Studier i den masselæste oversatte roman i Danmark 1800-1870*, afsnit af Sven Møller Kristensens ellers kanonisk anlagte *Digteren og Samfundet i Danmark i det 19. Aarhundrede*, samt arbejder af Ulrik Lehmann, særligt, *Dansk mediehistorie bind 3: Mediernes forhistorie* og artiklen "Føljetonromanen og dansk mysterielitteratur i 1800-tallet" i *Passage* 79.
- 3 I 1827 var Ingemanns romaner fx allerede oversat til engelsk, finsk, fransk, hollandsk, norsk, svensk og tysk (Nielsen, 250-78).
- 4 Se nærmere om MeMo-projektet: <https://nors.ku.dk/english/research/projects/measuring-modernity/>.

Litteratur

- Andersen, Jørn Erslev: "J.P. Jacobsen", *Arkiv for Dansk Litteratur*, kb.dk.
- Bang, Herman (2017): *Realisme og realister: Kritiske Studier og Udkast*. København: DSL/Borgen.
- Bjerring-Hansen, Jens (2015): *Ludvig Holberg på bogmarkedet: Studier i Peder Paars og den litterære kultur i 1700- og 1800-tallet*. København: Museum Tusulanums forlag.
- Bjerring-Hansen, Jens og Torben Jelsbak (2010): "Introduktion" i Jens Bjerring-Hansen og Torben Jelsbak (red.): *Boghistorie*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, s. 7-40.
- Bjerring-Hansen, Jens og Matthew Wilkens (2023): "Deep Distant Reading: The Rise of Realism in Scandinavian Literature as a Case Study", *Orbis Litterarum* (accepteret, in press).
- Bode, Katherine (2018): *A World of Fiction: Digital Collections and the Future of Literary History*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Bourdieu, Pierre (1993): *The Field of Cultural Production. Essays on Art and Literature*. Oxford: Blackwell.
- Brandes, Edvard (1899): "Forord" i J. P. Jacobsen: *Breve fra J.P. Jacobsen*. København: Gyldendal, s. I-LIII.
- Brandes, Georg (1872): *Emigrantlitteraturen: Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur*. København: Gyldendal.
- Brandes, Georg (1875): *Naturalismen i England: Hovedstrømninger i det 19de Aarhundredes Litteratur*. København: Gyldendal.
- Bruhn, Svend og Ørom, Anders (1990): "At kunne skelne lys fra lygtemænd" i *Bibliotekshistorie*, 3.1, s. 44-88.
- Fururand, Gunnel (2007): *Romanen som vardagsvara: Förläggare, författare och skönlitterär häfteserier i Sverige 1833-1851 från Lars Johan Hierta till Albert Bonnier*. Stockholm: LaGun.
- Galster, Kjeld (1922): *Ingemanns historiske romaner og digte*. København: Aschehoug.
- Gedin, David (2004): *Fältets herrar: Framväxten av en modern författarroll. Artonhundraåttitalet*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.
- Genette, Gérard (1997): *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Hansson, Gunnar (1990): *Vem gör litteraturens historia?* Linköping: Tema.
- Hertel, Hans (1983): *Den daglige bog: Bøger, formidlere og læsere i Danmark gennem 500 år*. København: Foreningen for Boghaandværk.
- Jacobsen, J. P. (1993): *Lyrik og prosa*. København: Borgen.
- Jockers, M. L. (2013): *Macroanalysis: Digital Methods and Literary History*. Urbana, IL: University of Illinois Press.
- Lehrmann, Ulrik (1996): *Dansk mediehistorie, bd. 3: Mediernes forhistorie*. København: Samfundslitteratur.
- Lehrmann, Ulrik (2018): "Føljetonromanen og dansk mysterie-litteratur i 1800-tallet", *Passage* 79, s. 31-46.
- Ulrik Lehrmann (1984): "Læseforening og lejebibliotek: Elementer af skønlitteraturens formidlings- og forbrugshistorie i de fynske købstæder ca. 1870-1900" i *Fortid Og Nutid*, 1, s. 103-128.
- Lukács, Georg (1965): "Der historische Roman" i *Probleme des Realismus III, bd. 6*. Neuwied og Berlin: Hermann Luchterhand Verlag.
- McKenzie, D.F. (2010): "Bogen som udtryksform" i Jens Bjerring-Hansen og Torben Jelsbak (red.): *Boghistorie*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, s. 65-89.
- Moretti, Franco (2000): "The Slaughterhouse of Literature", *Modern Language Quarterly*, 61.1, s. 207-277.
- Moretti, Franco (2003): "Graphs, Maps, Trees: Abstract Models for Literary History 1", *New Left Review* 24, s. 67-93.
- Moretti, Franco (2009): "Style Inc.: Reflections on 7,000 Titles (British Novels, 1740-1850)", *Critical Inquiry*, 36.1, s. 134-58.
- Munch-Petersen, Erland (1978): *Romanens århundrede: Studier i den masselæste oversatte roman i Danmark 1800-1870*. København: Forum.
- Møller Kristensen, Sven (1974): *Digteren og Samfundet i Danmark i det 19. Aarhundrede*. København: Athenæum.
- Nielsen, Kristian (2006): *Bibliografi over B.S. Ingemanns forfatterskab*. København: C.A. Reitzel
- Nyerup, Rasmus (1816): *Almindelig Morskabslæsning i Danmark og Norge igjennem Aarhundreder*. København: Brødrene Thiele.
- Piper, Andrew (2018): *Enumerations: Data and Literary Study*. Chicago: University of Chicago Press.
- Rem, Tore (2002): *Forfatterens strategier: Alexander Kielland og hans krets*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sestoft, Carsten (2006): "Felt: Begreber og analyser" i Annick Prieur og Carten Sestoft (red.): *Pierre Bourdieu: En introduktion*. København: Hans Reitzel, s. 157-84.
- Sestoft, Carsten (2007): "Pierre Bourdieu, Den praktiske sans", *Praktiske grunde* 3/4, s. 32-37.
- St Clair, William (2005): *The Political Economy of Reading: The John Coffin Memorial Lecture in the History of the Book*. London: School of Advanced Study University of London.
- St Clair, William (2004): *The Reading Nation in the Romantic Period*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Svedjedal, Johan (1997): "Det litteratursociologiske perspektivet: Om en forskningstradition och dess grundantaganden" i Lars Furuland og Johan Svedjedal (red.): *Litteratursociologi. Texter om litteratur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur, s. 68-88.
- Søndergaard, Leif (2004): "At fortælle historier om historien: Om den historiske roman i relation til Poul Vads *Rubruk* (1972) og Ib Michaels *Troubadurens Lærling* (1983)" i Anker Gemzøe et al. (red.): *Fortællingen i Norden Efter 1960*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, s. 404-12.

Tolonen, Mikko, Leo Lahti, Hege Roivainen og Jani Marjanen (2019): "A Quantitative Approach to Book-Printing in Sweden and Finland, 1640–1828", *Historical Methods: A Journal of Quantitative and Interdisciplinary History*, 52.1, s. 57-78.

Underwood, Ted (2019): *Distant Horizons: Digital Evidence and Literary Change*. Chicago: The University of Chicago Press.

Winge, Mette (2016): *Fortiden som spejl*. København: Lindhardt og Ringhof.